

Oktobrī beidzas būtisks sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu izveides un ieviešanas jeb deinstitucionalizācijas (DI) procesa posms, kurā piedalījies arī Cēsu novads.

Bez valsts atbalsta neiztikt

vu novada centram, tādēļ pakalpojumu saņemšana ir sarežģītāka tālāk no centra dzīvojošajiem iedzīvotājiem.

Cēsu novada domes priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs atzinis, ka nereti saņem jautājumu, vai tad, ja projekts tiktu īstenots tagadējā Cēsu novadā, izveidotais infrastruktūras kartējums būtu citāds. Viņš atzīst, ka grūti šobrīd uz to atbildēt, bet iespējams, tas atšķirtos.

Iepazīstinot ar situāciju Cēsu novadā, pašvaldības priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs informē, ka deinstitucionalizācijas projekta ietvaros infrastruktūra izveidota un pakalpojumi tiek sniegti trīs vietās: Cēsīs, Priekuļos un Spārē. Kā ieguvumus priekšsēdētājs nosauc profesionālus un kvalitatīvus, sabiedrībā balstītus sociālos pakalpojumus, apmierinātu klientu – Cēsu novada iedzīvotāju, kuram ir uzlabota dzīves kvalitāte, kā arī izglītotu, pieņemošu kopienas. J.Rozenbergs vērtē: "Cilvēki,

kuri līdz šim dzīvojuši tikai mājās, ir nonākuši sabiedrībā, integrējušies, kļūstot par neatņemamu sabiedrības daļu. Mēs esam līdzatbildīgi par katru personu, kura sākusī patstāvīgu dzīvi, pārtraucot saņemt pakalpojumu valsts sociālās aprūpes institūcijā, par katru iedzīvotāju, kurš saņem sociālās rehabilitācijas, dienas aprūpes centra un specializēto darbnīcu pakalpojumus. Arī par viņu personu tuviniekiem, kuri šobrīd var pilnvērtīgi strādāt, atpūsties, piedalīties novada sabiedriskajā dzīvē."

Kad projekts beidzas un ESF finansējums tam vairs netiek sniegts, seko uzraudzības periods, kurā Cēsu novada pašvaldībai par saviem līdzekļiem jānodrošina infrastruktūras uzturēšana sešās ēkās, visi izveidotie pakalpojumi un 41 darba vieta. Straujā resursu cenu un arī darba samaksas pieauguma dēļ šo gadu laikā paredzētās izmaksas gan palielinājušās vairākkārtīgi. Vietvarai finansējums šim nolūkam jāparedz jau no oktobra, līdz tam vēl izdevumus sedz "Vidzeme iekļauj" projekta nauda 739 062 eiro, gada pēdējiem trim mēnešiem no pašvaldī-

bas budžeta vajadzēs 165 894 eiro. Jāpilda arī kredītsaistības, jo projektā paredzētās infrastruktūras izveidei bija nepieciešams pašvaldības līdzfinansējums, kam tika ņemts aizdevums. Ja pašvaldībai nākamajā gadā jāfinansē visi jaunizveidotie pakalpojumi un infrastruktūra, tad 2024. gada budžetā tam jāparedz 900 tūkstoši eiro liels finansējums, kā arī nauda kredītmaksājumiem.

Jānis Rozenbergs vērtē, ka šis gandrīz miljons eiro būtu turpat ceturtā daļa no sociālā budžeta. Tas pašvaldībai būtu liels izaicinājums, tādēļ vajadzētu izvērtēt vai nu pieejamo individuālo sociālo rehabilitācijas pakalpojumu apjomu, vai noteikt griestus pakalpojumu izmaksām. J.Rozenbergs teic: "Lai iesaistītajām personām nepasliktinātos dzīves kvalitāte pēc projekta beigām, pašvaldībām nepieciešams finansiāls atbalsts no valsts."

Šāda situācija nav tikai Cēsu novadā. Veicot aprēķinus, secināts, ka Vidzemē gadā DI pakalpojumu uzturēšanai papildu būs nepieciešami aptuveni 4,5 miljoni eiro. Paredzams, ka Cēsu un Madonas novadā gadā DI pakal-

pojumu uzturēšanai sociālajā budžeta papildus vajadzēs aptuveni miljonu eiro, Valmieras novadā - ap 1,5 miljoniem eiro, citām Vidzemes pašvaldībām no 400 līdz 800 tūkstošiem eiro gadā. Līdzīga situācija veidosies arī citās pašvaldībās Latvijā.

Lai pašvaldības varētu turpināt nodrošināt izveidoto pakalpojumu sniegšanu, gan plānošanas reģionu, gan pašvaldību līmenī aktualizē nepieciešamību pēc kopīgiem risinājumiem procesa ilgtspējai, tajā skaitā valsts nodrošinātā finansējumam. Lai diskutētu, kā risināt šos jautājumus, Vidzemes plānošanas reģions, kas administrē deinstitucionalizācijas projektu "Vidzeme iekļauj", aicina uz tikšanos ministriju pārstāvjus, pašvaldību vadību un sociālo dienestu vadītājus, kā arī sociālo pakalpojumu sniedzējus. Cēsīs pulcējās 80 cilvēki, iezīmējot nozīmīgākās problēmas un iespējamās attīstības scenārijus pakalpojumu finansēšanā, kā arī pašvaldību kapacitātē to nodrošināšanā cilvēkiem ar invaliditāti arī turpmāk. □

Projektus īsteno plānošanas reģioni sadarbībā ar pašvaldībām, un šo gadu gaitā izdevumi par pakalpojumu sniegšanu kompensēti no Eiropas fondu līdzekļiem.

DI projekts sāks 2016. gadā, kad vēl nebija notikusi novadu reforma – novadu bija daudz, bet ne visi iesaistījās projektā. Tagadējā Cēsu novadā projektā startēja Cēsis, Amatas un Priekuļu pagasts, pašvaldībās izveidojot apjomīgu pakalpojumu infrastruktūru cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem un bērniem ar funkcionāliem traucējumiem. Tomēr, skatoties tagadējo Cēsu novadu, redzams, ka infrastruktūra izveidota un pakalpojumi pieejami tu-

UZZIŅAI

Šobrīd ESF projektā "Vidzeme iekļauj" Cēsu novadā iesaistīti un pakalpojumu saņem: 113 bērni ar funkcionāliem traucējumiem un viņu vecāki, 81 pilngadīga persona ar garīga rakstura traucējumiem. Projekta rezultāts - sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi, pavisam 140 vietas, no tām:

Dienas aprūpes centrs (DAC) personām ar GRT – 53 vietas, specializētās darbnīcas – 46 vietas, grupu dzīvoklis – 26 vietas, DAC bērniem ar funkcionāliem traucējumiem – 10 vietas, atelpas brīdis – 5 vietas, sociālās rehabilitācijas pakalpojumi 106 pakalpojumu saņēmējiem. Ieguldīti 2 606 563,9 eiro.

Cēsu novada pašvaldības izaicinājumi un iespējamie risinājumi

Izaicinājumi	Iespējamie risinājumi
Straujais izmaksu pieaugums pakalpojumiem rada finansiālo slogu pašvaldībai.	Papildu finansējums pašvaldībām (valsts līdzfinansējums).
Šī brīža MK noteikumi personām neierobežo sociālās rehabilitācijas saņemšanas reižu skaitu.	Pašvaldībai būs jāveic grozījumi saistošajos noteikumos, nosakot limitu pakalpojuma saņemšanai (minimālais pakalpojumu grozs).
Daļa pakalpojumu deleģēti NVO, līdz ar to atbilstoši MK nosacījumiem ierobežo viņu darbību, jo tās nevar sniegt maksas pakalpojumu personām, kuras nav iesaistītas projektā.	Būtu nepieciešami grozījumi MK noteikumos, atļaujot sniegt arī maksas pakalpojumus.
Novadā daudzviet nav pieejams sabiedriskais transports nokļūšanai uz/no pakalpojuma.	Transporta pakalpojumi/ sabiedriskā transporta pieejamība, specializētais transports.
Speciālistu trūkums, atalgojums.	Potenciālo darbinieku apmācība, atalgojuma palielināšana.

Avots: Cēsu novada pašvaldība

Infrastruktūra radīta, tā jāizmanto

Diskusijas laikā dalībnieki uzsvēra, ka 2016. gadā, sākot īstenot DI projektu, nebija skaidri zināms, cik liela ir mērķauditorija, kurai vajadzēs šos pakalpojumus, cik no šiem cilvēkiem ir gatavi pakalpojumu izmantot, kā arī patiesās izmaksas. Turklāt tad visi cerēja uz ekonomikas izaugsmi un papildu ieņēmumiem gan valsts, gan pašvaldību budžetā. Pakalpojumu sniedzēji atzina, ka klienti uztraucas, vai pēc 2023. gada varēs turpināt dzīvot grupu mājā, vai viņiem būs pieejami pakalpojumi, kurus viņi saņem šobrīd. Ir svarīgi šīs bažas kļiedēt un skaidri pateikt, ka par to nebūs jāsaucas.

Ikvienam norādīja, ka izprot šo pakalpojumu nepieciešamību un atzinīgi vērtēja to, ka to pieejamība ir daudz vienmērīgāka nekā bija, projektu uzsākot. Daudzi uzsvēra, ka līdztekus pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai ir nepieciešama sabiedrības izpratnes veicināšana par cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem un funkcionāliem traucējumiem iekļaušanu sabiedrībā, jo joprojām pastāv daudz stereotipu un aizspriedumu.

Runājot par izaicinājumiem, tika atzīts, ka problēma ir speciālistu trūkums, klientu iespējas nokļūt līdz pakalpojumam, kā arī ne vienmēr veiksmīga starpinstucionālā sadarbība. Turklāt, lai pakalpojumus nodrošinātu, jāveic apjomīgs birokrātisks darbs.

Tāpat, ņemot vērā, ka lielākoties pašvaldības pakalpojumu sniegšanu deleģē nevalstiskajam sektoram, vajadzētu ļaut nevalstiskajām organizācijām sniegt arī maksas pakalpojumus. Vidzemes plānošanas reģiona DI projekta "Vidzeme iekļauj" vadītāja Ina Miķelsone norādīja: "Ja esam ieguldījuši infrastruktūrā, izveidojuši nepieciešamos pakalpojumus, tad ir absolūti neprātīgi neizmantot šo infrastruktūru tam mērķim, kam tā paredzēta. Ik pa brīdī vecāki, kuru bērnam nepieciešama kāda no terapijām, kas tiek sniegta, labprāt par to maksātu, bet tas nav atļauts."

Lai varētu turpināt pakalpojumu sniegšanu, tika diskutēts par finansēšanas modeli, saprotot, ka tāda apjoma izdevumi nevar gulties tikai uz pašvaldības pleciem. Līdz ar to aktuāls bija jautājums, ko un cik lielā mērā finansē valsts un ko pašvaldība. Labklājības ministrija strādā pie minimālo sociālo pakalpojumu groza izveides, kas ietvertu arī šo aspektu. Nevalstiskās organizācijas arī uzsvēra, ka labprāt startētu projektos, jo īpaši tajos, kuros runa ir par sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem, atslogojot pašvaldības.

Ina Miķelsone pauda, ka diskusijās rosinātie ieteikumi tiks apkopoti un iesniegti Labklājības ministrijai, lai tas būtu labs palīgs sociālo pakalpojumu konceptuālā ziņojuma izstrādē Ministru kabineta. □

Lai kaut kur palielinātu finansējumu, tas kaut kur jāsamazina

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs **MĀRIS SPRINDŽUKS:**

- Šajā pasākumā viena no atziņām, ko visi sajūtam, ka tiešām ir vērts citam citu sadzirdēt un saprast, jo visiem ir kopīgs mērķis, kopīga problēma, kurām nepieciešami risinājumi.

Pašvaldībām šo pakalpojumu ieviešana bija un ir liela izšķiršanās, jo ne vienmēr sabiedrības vairākums tos atbalsta. Te arvien nepieciešams skaidrojošais darbs. Bieži vien cilvēki, kuri tagad saņem šos pakalpojumus, nemāk sevi aizstāvēt. Sadzirdēti tiek tie, kas ir skaļāki, tiem piešķir finansējumu, tāpēc arī ir nedaudz deformēts skatījums uz kopējām vajadzībām, bet šis skatījums ir jālabo, ir jāredz viss laukums.

Ja pašvaldība pēc projekta beigām uzņemas visu finansiālo slogu, tās sociālais budžets burtiski dubultosies. No tā, ka dokumenti ierakstīts, ka tas jādarā pašvaldībām, tām nerodas resurss to darīt. Tāpēc ir gan jāatrod pareizs balans starp valsts un pašvaldības budžetu, gan jāuzticas nevalstiskajam sektoram, gan jāizmanto varianti, kad klienti var maksāt paši. Tāpat gan pašvaldībām būs jāpārskata sava saimniecība, gan vietvarai un valstij jāizvērtē arī citas, it kā nesaistītas nozares, cik tās ir efektīvas, kur tiek pārmaksāts. Jo, lai kaut kur palielinātu naudas daudzumu, kaut kur tas jāsamazina. Tēriņi ir jāizvērtē ne tikai sociālajā, bet arī izglītības, satiksmes, iekšlietu un citās jomās. Jātver viss laukums. Tas ir mūsu priekšā stāvošais izaicinājums - uzsākt valsts

un pašvaldību dialogu, diskutējot par pakalpojumu tīklu, finansēšanas modeli, piedāvājot idejas, kā efektīvāk pakalpojumu organizēt. Jā, sistēma ir iestrādājusies, to mainīt nav vienkārši, bet tas ir nepieciešams, lai varam nonākt līdz mērķim, ko esam iecerējuši. □

Lappusi sagatavoja **IVETA ROZENTĀLE**



Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par saturu atbild projekta īstenotājs izdevniecība SIA "Cēsu Druva".